PODNIKATEĽSKÁ ŠTRUKTÚRA V POĽNOHOSPODÁRSTVE NITRIANSKEHO KRAJA

Jana Némethová

Abstract

This supply is oriented to analyse of agrosubjects in the Nitra region by form of the statute, kind of possession, production fixation. Subjects in the several districts of the Nitra region by form of the statute are compared by size of agricultural and arable land, averaged size of agricultural land, the number of employees and production capacity.

Keywords: The Nitra region, agrosubjects by form of their statute, kind of possession, production fixation

Úvod

Napriek tomu, že situácia v poľnohospodárstve je v súčasnosti stabilizovaná, i naďalej v ňom prebiehajú zmeny súvisiace hlavne s uplatnením agrosubjektov na konkurenčnom trhu. Vzhľadom na to mnohé subjekty hľadajú vhodnejšie formy hospodárenia, a tak menia aj svoje organizačno-právne formy. Tým sa mení počet jednotlivých právnych foriem, priemerné veľkosti poľnohospodárskej pôdy subjektov, počet ich zamestnancov a pod.

Príspevok je zameraný na súčasnú podnikateľskú štruktúru agrosubjektov hospodáriacich vo vysoko produkčnom regióne Nitrianskeho kraja.

Teoreticko-metodické východiská

Transformáciu poľnohospodárstva ako aj súčasný stav poľnohospodárstva SR v kontexte transformačných zmien a jej dopad na agroštruktúry v rôznych regiónoch študujú vo svojich prácach napr. Spišiak (1993, 1995), Spišiak a i. (2006), Drgoňa, Dubcová, Kramáreková (1998), v Českej republike Věžník (1994, 1999) a iní. Buday (2004) analyzoval vývoj podnikateľskej štruktúry poľnohospodárskych podnikov v SR. Štruktúru agrosubjektov okresu Nitra skúma Némethová (2004). Problematika agroštruktúr v rurálnom priestore regiónu Nitra je rozpracovaná v príspevku Némethovej (2006).

Agrosubjekty podľa právnej formy

Podľa výberu z registra právnických osôb v Nitrianskom kraji sa poľnohospodárskou výrobou zaoberalo v roku 2005 248 subjektov, ktoré hospodárili na 296 645,14 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho na ornú pôdu pripadalo 283 534,86 ha. Agrosubjekty zamestnávali 12 613 pracovníkov a dosahovali objem produkcie 10 468,58 mil. Sk. Na základe právnej formy prevládali v Nitrianskom kraji spol. s r.o. (127 subjektov), za nimi nasledovali družstvá (103 subjektov), potom akciové spoločnosti (17) a 1 štátny podnik (tab. č. 1). Na najväčšej poľnohospodárskej pôde hospodárili družstvá (187 224,78 ha), čo predstavuje 63 % poľnohospodárskej pôdy Nitrianskeho kraja. Dosahovali aj najväčšie priemerné veľkosti poľnohospodárskej pôdy (1 817,72 ha), zároveň zamestnávali najvyšší počet pracovníkov (8 654), mali tiež najvyšší objem produkcie v porovnaní s ostatnými právnymi formami (6 761,57 mil. Sk).

Tab. č. 1: Agrosubjekty podľa právnej formy v Nitrianskom kraji (r. 2005)

Table 1: Agricultural entities according to legal form in the Nitra region (2005)

Právna forma	p.p. v ha	o.p. v ha	Priemerná veľkosť subjektu v ha	Počet subjektov	Počet subjektov v %
spol. s r. o	84 009,18	80 448,83	666,74	127	51,21
akciová spoločnosť	24 564,18	23 906,78	1 444,95	17	6,85
štátny podnik	846,99	597,90	846,99	1	0,40
družstvo	187 224,78	17 8581,35	1 817,72	103	41,53
Nitriansky kraj spolu	296 645,13	283 534,86	1 205,87	248	100,00
Právna forma	Počet zamestnancov	Počet zam./1 subjekt	Objem produkcie v mil. Sk	Objem produkcie v %	
spol. s r. o	2 380	18,7	1 976,04	18,88	
akciová spoločnosť	1 471	86,5	1 702,42	16,26	
štátny podnik	108	108,0	28,55	0,27	
Družstvo	8 654	84,0	6 761,57	64,59	
Nitriansky kraj spolu	12 613	50,9	10 468,58	100,00	

Zdroj: Krajská správa Štatistického úradu SR v Nitre, 2006, vlastné výpočty

Vysvetlivky: p.p. – poľnohospodárska pôda, o.p. – orná pôda

Z hľadiska počtu subjektov najviac agrosbjektov bolo zaznamenaných v okresoch Nové Zámky (67), Nitra (52), Levice (46) a Komárno (45). Najviac poľnohospodárskej pôdy obhospodarovali agrosbjekty v okresoch Nové Zámky (76 607,02 ha), Levice (56 556,61 ha), Komárno (51 632, 00 ha) a Nitra (47 580,42 ha). Zároveň okresy dosahovali i najvyššie výmery ornej pôdy.

V uvedených okresoch bola aj najvyššia zamestnanosť v poľnohospodárstve: Komárno (2 833), Nové Zámky (2 750), Nitra (2 492) a Levice (1 901). Najvyšší počet zamestnancov na 1 subjekt bol v okrese Topoľčany (86,1), pretože okres sa vyznačoval pomerne nízkym počtom subjektov - 14. Najnižšie hodnoty tohto ukazovateľa dosahovali okresy Nové Zámky (41,0), Levice (41,3) a Nitra (45,0). Ich hodnoty boli pod priemernou úrovňou Nitrianskeho kraja (50,9). Uvedený ukazovateľ v Slovenskej republike mal hodnotu (45,8 zamestnanca na 1 subjekt). To znamená, že v Nitrianskom kraji bola v porovnaní s hodnotou za SR zamestnanosť na 1 subjekt vyššia.

Z hľadiska právnych foriem v okresoch Nitrianskeho kraja jednoznačne prevládali spol. s r.o. a na druhom mieste sa umiestnili družstvá. Najviac spol. s r.o. bolo v okresoch Nové Zámky (33), Nitra (31), Levice (22) a Komárno (21). Družstvá prevládali v okresoch Nové Zámky (29), Levice (24), Komárno (18) a Nitra (17). Najviac akciových spoločností bolo v okresoch Komárno (6), Nové Zámky (5) a Nitra (4). Okrem okresov Šaľa a Zlaté Moravce družstvá obhospodarovali najviac poľnohospodárskej pôdy. Na najväčšej poľnohospodárskej pôde v SR tiež hospodárili družstvá - 817 138 ha, čo predstavovalo 45 % z celkovej poľnohospodárskej pôdy Slovenskej republiky (1 528 924 ha). Družstvá zároveň dosahovali najväčšie priemerné veľkosti poľnohospodárskej pôdy v okresoch Zlaté Moravce (2 949,12 ha - 2 družstvá), Šaľa (2 695,23 ha - 3 družstvá), Topoľčany (2 442,25 ha - 10 družstiev). Priemerná výmera poľnohospodárskej pôdy v družstvách v ostatných okresoch bola nasledovná: Komárno (1 781,30 ha), Levice (1 768,98 ha), Nové Zámky (1 596,37 ha) a Nitra (1 483,95 ha). Hodnoty uvedených okresov boli pod priemerom Nitrianskeho kraja (1 817,72 ha) a nad priemerom Slovenskej republiky (1 367,00 ha). V Slovenskej republike najväčšiu priemernú výmeru poľnohospodárskej pôdy dosahovali štátne podniky (1 972,00 ha).

Podľa objemu produkcie lepšie výsledky dosahovali okresy Nitra (2 402,01 mil. Sk), Nové Zámky (2 109,82 mil. Sk), Komárno (2 071,75 mil. Sk) a Topoľčany (1 312,86 mil. Sk). Z hľadiska právnej formy najvyšší objem produkcie dosahovali družstvá v okresoch Nové Zámky (1 398,59 mil. Sk), Komárno (1 372,41 mil. Sk), Levice (1 217,22 mil. Sk) a Topoľčany (1 098,65 mil. Sk).

Na porovnanie podielu zamestnancov a objemu produkcie okresov v Nitrianskom kraji uvádzame graf č. 1. V podiele zamestnancov vyššie hodnoty dosahujú okresy Komárno a Nové Zámky. Za nimi nasleduje okres Nitra, ktorý vyniká v podiele objemu produkcie v porovnaní s ostatnými okresmi kraja. Z uvedených ukazovateľov vyplýva, že okres Nitra dosahuje najvyššiu hodnotu objemu produkcie na 1 zamestnanca v kraji (960 tis.).

Graf č. 1 Zamestnanosť a objem produkcie v okresoch Nitrianskeho kraja (r. 2005)

Graph 1: Employment and production volume in the districts of the Nitra region (2005)

Najvyšší podiel ornej pôdy okresov v Nitrianskom kraji, ako to vyplýva z grafu č. 2, má okres Nové Zámky (25,69 %). Okres Nitra s podielom (16,39 %) sa nachádza za okresmi Levice a Komárno.

Graf č. 2: Orná pôda okresov v Nitrianskom kraji (r. 2005)

Graph 2: Arable land district in the Nitra region (2005)

Agrosubjekty podľa druhu vlastníctva

Podľa druhu vlastníctva v Nitrianskom kraji (tab. č. 2) prevládali subjekty so súkromným tuzemským vlastníctvom - 136, potom nasledovalo 103 subjektov s družstevným vlastníctvom, 6 s medzinárodným s prevažujúcim súkromným sektorom a zahraničným vlastníctvom a 3 subjekty so štátnym vlastníctvom a s vlastníctvom územnej samosprávy. Vo všetkých okresoch Nitrianskeho kraja prevládalo súkromné tuzemské vlastníctvo za ním nasledovalo družstevné. Subjekty družstevného vlastníctva v porovnaní s ostatnými druhmi vlastníctva dosahovali lepšie výsledky ukazovateľov.

Tab. č. 2: Agrosubjekty podľa druhu vlastníctva v Nitrianskom kraji (r. 2005)

Table 2: Agricultural entities according to type of ownership in the Nitra region (2005)

Druh vlastníctva	p.p. v ha	o.p. v ha	Priemerná veľkosť subjektu v ha	Počet subjektov	Počet subjektov v %
súkromné tuzemské	100 995,97	96 913,85	753,70	136	54,47
družstevné	187 224,78	178 581,35	1 817,72	103	41,87
štátne, vlastníctvo územnej samosprávy	3 769,99	3 430,42	1 256,66	3	1,22
zahraničné, medzinárodné s prevažujúcim súkromným sektorom	4 654,39	4 609,24	775,73	6	2,44
Nitriansky kraj spolu	296 645,13	283 534,86	1 205,87	248	100,00
Druh vlastníctva	Počet zamestnancov	Počet zam./1 subjekt	Objem produkcie v tis. Sk	Objem produkcie v %	
súkromné tuzemské	3 474	26	2 997,86	28,64	
Družstevné	8 654	84	6 761,57	64,59	
štátne, vlastníctvo územnej samosprávy	256	85	155,47	1,49	
zahraničné, medzinárodné s prevažujúcim súkromným sektorom	229	38	195,68	1,87	
Nitriansky kraj spolu	12 613	51	10 468,58	100,00	

Zdroj: Krajská správa Štatistického úradu SR v Nitre, 2006, vlastné výpočty

Vysvetlivky: p.p. – poľnohospodársky pôda, o.p. – orná pôda

Agrosubjekty podľa výrobného zamerania

Subjekty podľa výrobného zamerania sme hodnotili na rôznych regionálnych úrovniach SR - vybraný okres Nitra, Nitriansky kraj, SR (tab. č. 3). Pracovali sme len so subjektmi nad 20 zamestnancov a hodnotili sme nasledovné

ukazovatele: podiel subjektov, podiel zamestnancov a podiel veľkosti tržieb podľa výrobného zamerania. Z hľadiska uvedených ukazovateľov najvyššie podiely na úrovni vybraného okresu, Nitrianskeho kraja a SR vykazovali subjekty zamerané na zmiešané poľnohospodárstvo. V poradí druhé najlepšie hodnoty v uvedených ukazovateľoch dosahoval odbor - chov zvierat. Ostatné výrobné zamerania mali podstatne menší význam.

Tab. č. 3: Špecializácia agrosubjektov nad 20 zamestnancov na rôznych regionálnych úrovniach SR v r. 2005 (%)

Table 3: Specialization agricultural entities over 20 employees in various regional levels in Slovakia (2005) (%)

Odbor	podiel subjektov			podiel zamestnancov			podiel veľkosti tržieb		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
pestovanie obilnín a iných kultúrnych plodín	2,94	14,74	8,84	4,34	8,94	6,73	14,29	9,06	7,28
pestovanie zeleniny, záhradníckych špecialít	*	1,92	1,56	*	2,20	1,25	*	3,57	2,17
pestovanie ovocia a orechov	*	1,92	1,43	*	1,24	1,64	*	0,46	0,99
chov zvierat	11,76	7,05	14,43	24,43	10,31	14,07	32,15	18,09	16,59
zmiešané poľnohospodárstvo	79,41	71,15	70,09	70,28	75,45	73,39	52,77	64,74	66,57
služby v poľnohospodárstve	5,88	3,21	3,64	0,95	1,85	2,91	0,79	4,09	6,40
Spolu	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Krajská správa Štatistického úradu SR v Nitre, 2006, terénny výskum, vlastné výpočty

Poznámka: 1 - okres Nitra, 2 - Nitriansky kraj, 3 – SR, * bez zastúpenia subjektu v odbore

Záver

Nitriansky kraj patrí medzi poľnohospodársky najviac využívané regióny Slovenska. Najviac poľnohospodárskej pôdy v sledovanom období v rámci všetkých subjektov obhospodarovali družstvá, dosahovali najväčšie priemerné veľkosti poľnohospodárskej pôdy. Zároveň zamestnávali najviac pracovníkov a objem poľnohospodárskej produkcie bol u nich tiež najvyšší. Z hľadiska právnej formy prevládali najmä spoločnosti s ručením obmedzeným, za nimi nasledovali družstvá. Pri porovnaní jednotlivých okresov Nitrianskeho kraja lepšie výsledky sledovaných ukazovateľov dosahovali najmä okresy Nové Zámky, Komárno, Nitra a Levice. Podľa druhu vlastníctva prevládali v kraji agrosubjekty so súkromným tuzemským vlastníctvom a vlastníctvom družstevným. Agrosubjekty Nitrianskeho kraja a tiež Slovenska sa špecializujú hlavne na zmiešané hospodárstvo a druhým najrozšírenejším výrobným zameraním je chov zvierat.

Príspevok bol spracovaný v rámci grantových projektov: VEGA 1/0574/08 Zmeny využívania krajiny obvodu Nitry v kontexte vývoja spoločensko-ekonomických a prírodných podmienok a projektu CGA VI/13/2007 Agroštruktúry Nitrianskeho kraja a regionálny rozvoj vidieka.

Literatúra

- Buday, Š.** 2004. Development of business structure in agricultural companies in Slovakia. Agricultural economics – Czech, roč. 50, 2004, č. 3. s. 116-119.
- Drgoňa, V. - Dubcová, A. - Kramáreková, H.** 1998. Slovakia : Privatization in rural Eastern Europe: the process of restitution and restructuring. Edward Elgar Publishing, UK, 1998. s. 251-273. ISBN 1-85898-203-0
- Némethová, J.** 2004. Podnikateľské subjekty poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu. In: Geografické informácie 8 : Stredoeurópsky priestor. Geografia v kontexte nového regionálneho rozvoja. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2004. s. 321-327. ISBN 80-8050-784-4
- Némethová, J.** 2006. Agroštruktúry v rurálnom priestore regiónu Nitra. In: Rozvoj vidieka v kontexte integrácie SR do EÚ. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2006. s. 89-95. ISBN 80-8069-808-2
- Spišiak, P.** 1993. Poľnohospodárske aktivity. In: Región Poprad geografické štruktúry socio-ekonomických aktivít. Bratislava : Univerzita Komenského, 1993. s. 37-56. ISBN 80-223-0483-2
- Spišiak, P.** 1995. Agrosystém na Slovensku po roku 1989. In: Zmiany w przestrzeni geograficznej warunkach transformacji społeczno-ekonomicznej. Warszawa : Uniwersytet Warszawski. 1995, s. 176-181. ISBN 83-85785-30-2
- Spišiak, P. a i.** 2006. Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. Bratislava : Geografika, 2005. 183 s. ISBN 80-969338-4-1
- Věžník, A.** 1994. Zemědělství České republiky po skončení etapy transformace zemědělských družstev. In: Geografické informácie č. 3. Nitra : Vysoká škola pedagogická, 1994. s. 16-23.
- Věžník, A.** 1999. Regionální geografické aspekty zemědělství okresu Havlíčkův Brod. In: Geografie XI. Brno : Masarykova Univerzita, 1999. s. 260-265. ISBN 80-210-2138-1

BUSINESS STRUCTURE IN THE AGRICULTURE OF THE NITRA REGION

Summary

The most of agricultural land during the studied period have been covered by agricultural cooperative in the Nitra region, they had been achieved the most

average sizes of agricultural land, they have been employed and also production was the highest. From the form of the statute aspect had been dominated company limited and agricultural cooperatives. In the comparison of several districts in the Nitra region, better results had been achieved Nové Zámky, Komárno, Nitra and the Levice district from the following indicators. By kind of possession had been dominated an agrosubjects with private and cooperative possession. Agrosubjects in the Nitra region and also in Slovakia are specialized mainly to the combined economy and the second most expanded production trend is breeding.

RNDr. Jana Némethová, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre,
Tr.A. Hlinku 1,
949 74 Nitra,
E – mail: jnemethova@ukf.sk

Recenzovala: Doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc.